

אנחנו משפחה קשורה / טלי תמיר

על תערוכת היחיד הראשונה של טל אמיתי־לביא, גלריית הקיבוץ, תל אביב (אוצרת: טלי תמיר),
אוקטובר 1996

בין "המשפחה הקדושה" לבין "המשפחה הקשורה" מפרידה, בעבודתה של טל אמיתי־לביא, חגורת הבטיחות וסיסמה של משרד התחבורה: "אנחנו משפחה קשורה". אמיתי־לביא מתקיפה את שאלת המשפחה - אחד המושגים המרכזיים בתרבות היהודית ובחברה הישראלית, מושג שתופח מדי שנה, בתקופת החגים (שזה עתה הסתיימו), והוא עדיין בגדר טאבו - מעטים, בוודאי בתחום האמנות הפלסטית, נגעו בו ברמה ישירה כל־כך.

אמיתי־לביא נעה סביב "הבטן הרכה" של המשפחה - שולחן האוכל. היא מציירת את אביה טובל בקערת המרק, צף בין פירורי הפטרוזיליה. לצידו אמה, שקועה במעמקי הצלחת, תחת ערימת ספגטי ברוטב עגבניות. האב והאם מצוירים בתנוחת שינה - ספק ציפה ספק מיתה. חסרי־אונים הם מונחים בין הסכין, הכף והמזלג, המסודרים כיאות על מפה משובצת (האב), או על שעונית פרחונית (האם).

כללי השולחן הערוך, נימוסי השולחן והאוכל מכילים בתוכם את המטאפורה המשפחתית כולה: לא רק את אופני השליטה של ההורים בילדיהם באמצעות המזון והאכלה, אלא גם את יחסי הטורף־נטרף, ואת פוטנציאל ההרס והדיכוי האורב בכל משפחה, אי־שם מתחת לקפלי המפה ובין רבדיו הסמויים של התת־מודע, קניבליזם של מאבק כוחות בין־דורי ופנים־משפחתי.

בסדרת עבודות פיסוליות שנעשו בשנות השמונים המאוחרות ונקראו "משפחה", המחיש דניאל זק את שרירותיות הקשר המשפחתי כשמתח קו מתכתי דק בין טיפת זרע סרוחה, לא־מוגדרת, לבין צלמו של עובר אדם. אמיתי־לביא בוטה ממנו: כשהיא ממשיכה לצעוד על הקו הדק שבין המקרי למכוון, היא מפזרת גרגירי אורז (למעשה היא מציירת את תפוזת הגרגירים) על גבי לוח שיש חברון המצוי כמעט בכל מטבח ישראלי טיפוסי של המעמד הבינוני, ומתוך תפוזת הגרגירים מתבהרת הכתובת: "יצאנו דפוקים". מערכת היחסים המשפחתית המתווכת באמצעות הדימוי הפשוט של מזון עממי (איזו משפחה לא אוכלת אורז

יחד עם הקציצות?) מתגלה בפניה האחרות, ונחשפת כמערכת פגיעה ומורכבת המחלחלת הרבה מעבר למלאכת הבישול היומיומית.

מוטיבים קניבליים בין הורים לילדים, מוכרים בממד המיתולוגי, ואפשר להזכיר את ציורו מטיל האימה של גויה המתאר את האל סטורן אוכל את בניו. אמיתי־לביא, ברוח פרוידיאנית־מקאברית, יותר מאשר מיתולוגית, הופכת את המוטיב על־פיו, ומבטאת משאלות מוות ודחפים תוקפניים המופנים כלפי ההורים. אמיתי־לביא אינה בונה סנריו של פחד ואימה אלא מעמתת את מיתוס הקשר המשפחתי דווקא עם משחקי מזל והימור כמו פיס ודוק; פיזור מקלות הדוק כמוהו כתפוצת הזרע האנושי - מקרי, שרירותי, בלתי נשלט - צריך פיס בחיים כדי לזכות בפרס הגדול וכדי להיוולד במשפחה הנכונה: "המזל רודף אחריו" - כמו בסיסמה של מפעל הפיס המצוטטת באחת העבודות.

אמיתי־לביא מהמרת על המזל מתוך סבך הקשר המשפחתי. היא מרשה לעצמה להתיר את "חגורת הבטיחות" ולהטיל את קלפי המזל הפרטיים שלה.